

Подковенко Тетяна Олександрівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету

КОНСТИТУЦІЙНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ЗУНР

Процес становлення та зміцнення державності України, фундаментальне оновлення законодавства, необхідність посилення захисту прав і свобод громадян, створення ефективно діючої ринкової економіки – ці та інші чинники визначають подальші пріоритети національного державотворення. Успіх цього важливого процесу залежить також від науково обґрунтованих рекомендацій, розроблених на підставі досвіду та аналізу історичних етапів становлення і розвитку системи українського законодавства, правозастосовчої практики, специфіки правової системи України, її правових традицій з урахуванням кращих досягнень вітчизняної юриспруденції.

Вивчення історичного досвіду національного державотворення може дати відповіді на чимало питань, які виникають сьогодні в процесі розбудови незалежної Української держави. Насамперед, необхідно підкреслити, що з цієї точки зору найбільш актуальними є процеси розбудови Української держави в 1917 – 1920 рр. Слід зазначити наскільки складна і суперечлива оцінка як самого періоду національно-визвольних змагань так і в цілому законодавчої бази новітньої держави. Адже початок ХХ століття був одним із етапів важких випробувань для українського народу за останній час його тисячолітньої історії. Тому саме відродження Української держави в таких надзвичайних умовах та спроби її законодавчого оформлення заслуговують великої уваги. Як відомо, законотворчість – це складний і тривалий процес, а особливо у період становлення молоді держави, що опинилася перед потребою врегулювання законодавчим шляхом основних питань суспільного життя. У досліджуваній період в Україні виникла потреба, реальна можливість побудувати власну систему законодавства та сформувати основи національної держави. Тому врахування правового досвіду минулого дасть можливість уникнути помилок

часів української революції та найбільш ефективно використати правову спадщину у сучасному державотворчому процесі.

Революційні події у лютому 1917 року в Росії, утворення на початку березня Центральної Ради та проголошення Української Народної Республіки, курс на державну незалежність України безпосередньо позначилися на боротьбі за національну державність і на західноукраїнських землях.

Проголошуючи Західно-Українську Народну Республіку, Конституанта брала до уваги існуючі історико-правові основи національного державотворення, право народів на самовизначення, орієнтувалась на загальні принципи державного розвитку: незалежність, суверенність, розподіл влади на три гілки, рівність усіх громадян перед законом, рівність усіх націй в правах тощо.

Уже 13 листопада 1918 року на засіданні найвищого законодавчого органу влади ЗУНР - Української Національної Ради було прийнято “Тимчасовий Основний Закон про державну самостійність українських земель бувшої Австро-Угорської монархії”, який визначав основні принципи державного ладу, внутрішньої та зовнішньої політики новоствореної держави. Тимчасовий Основний Закон складався з п'яти артиклів, у яких визначалися кордони, закріплювався державний суверенітет і самостійність ЗУНР, відзначалось, що носієм суверенітету є народ, який здійснює свою владу через представницькі органи, обрані громадянами без різниці статі на основі загального, рівного, прямого, таємного виборчого права за пропорційною системою виборів. Найвищим органом влади – парламентом, мали стати Установчі Збори, а до їх обрання функції парламенту мала виконувати Українська Національна Рада, а уряду - Державний Секретаріат [2, 137].

16 листопада 1918 року Українська Національна Рада прийняла Тимчасовий закон “Про державну адміністрацію областей Західно-Української Народної Республіки”. Зберігаючи попередній адміністративно-територіальний поділ, закон встановлював, що у повіті адміністративна влада мала належати повітовому комісару, який призначався державним секретарем внутрішніх

справ. При комісарі шляхом виборів, в яких приймало участь населення повіту, утворювалася т.зв. повітова національна рада з дорадчим голосом. Закон докладно врегулював компетенцію місцевих органів влади і управління, які у всій своїй діяльності підпорядковувалися урядові. Тимчасово, через відсутність нових законів, залишалось чинним майже все австрійське законодавство. Усі попередні службовці державного апарату, пошт, залізниці і т. д., незалежно від національності, могли залишатися на державній службі й надалі, якщо вони склали письмове зобов'язання чесно служити Українській державі [2, 139]. Цей Закон став фактично основою створення дієвого державного апарату.

У розвиток конституційного законодавства 4 січня 1919 року було прийнято декілька конституційних актів, зокрема, Закон про утворення Президії Української Національної Ради у складі голови (президента) Ради і 4-х його заступників та Закон про утворення Віділу Української Національної Ради у складі президента Ради та дев'яти членів з функціями колективного президента держави. Віділ мав репрезентувати державу в зовнішніх відносинах, призначати членів уряду, приймати їх відставку, підписувати та публікувати закони тощо. Цього ж дня був прийнятий Закон “Про оповіщення законів і розпорядків”, яким врегулювалось питання чинності правових актів та визначався офіційний друкований орган держави – “Вістник державних законів і розпорядків Західної області УН Республіки” [1, 2].

15 лютого 1919 року було прийнято важливий Закон “Про уживання мови у внутрішнім та зовнішнім урядуванні державних властей і урядів, публічних інституцій й державних підприємств на Західній області УНР”. Державною стала українська мова. Разом з тим за національними меншинами закріплювалось право “уживати як усно так і в письмі їх рідні мови в урядових зносинах з державними властями і урядами, публічними інститутами і державними підприємствами”, їм гарантувалось право вільно користуватися рідною мовою, мати свої школи, бібліотеки, видавати періодику, книги і т.п. [1, 9].

8 квітня 1919 року Українська Національна Рада ухвалила Закон “Про громадянство Західної області УНР Республіки”, яким було врегульовано цілий ряд проблем, пов'язаних з цим державно-правовим інститутом.

Конституційна парламентська система гарантувалася спеціальним Законом про скликання Сейму ЗУНР від 15 квітня 1919 року. Однопалатний Сейм повинен був зібратися у червні 1919 року. Прийнятий закон забезпечував пропорційне представництво всіх національних груп і відповідне відображення в Сеймі рівня політичної свідомості мас. Демократизм виборів забезпечувався гарантією активного та пасивного виборчого права, а також, створенням однакових за кількістю населення виборчих округів з однаковим представництвом; закріпленням за кожною національною меншиною (пропорційно до її кількості) певного числа депутатських місць (з 226 послів Сейму за українцями було закріплено 160 місць, за поляками - 33, євреями - 26, німцями – 6) [2, 142].

З самого початку створення Західно-Українська Народна Республіка опинилася в складних військово-політичних та міжнародних умовах, що суттєво позначилося на пріоритетах внутрішньої політики держави. Але заслуговує на особливу увагу сам факт проголошення державності на західно-українських землях та спроби її законодавчого визначення. Закріплення у законодавстві основ державотворення, спрямованість на демократизацію усіх сторін суспільного життя згодом мали забезпечити суттєві позитивні зрушення у розбудові національної держави. Однак, у своїй внутрішній політиці Українська Національна Рада постійно була змушена зважати на зовнішній чинник, особливо на те, який відгук її дії матимуть в уряді країн Антанти, що і визначало половинчастість реформ, чимало рішень носило тимчасовий, перехідний характер.

Історичний досвід Західно-Української Народної Республіки актуальний і сьогодні, коли національне, демократичне і державне відродження України залежить від єдності усіх демократичних сил українського народу, врахування та забезпечення інтересів національних меншин. Пошук компромісів, взаємних

поступок різних національних сил, проведення соціально-економічних реформ здатні забезпечити існування України як самостійної, незалежної та демократичної держави.

Література:

1. Вістник Державних законів і розпорядків західної області УН Республіки. – Вип. 1. – 31 січня.
2. Малик Я., Вол Б., Чуприна В. Історія української державності. – Л.: Видавництво “Світ”, 1995. – 347 с.
3. Мала енциклопедія етнодержавознавства. – К.: “Генеза”, 1996. – 910 с.
4. Панюк А., Рожик М. Історія становлення української державності. Львів, 1995.
5. Яневський Д., Крюков В. Конституційні акти України 1917–1920. Невідомі конституції України. – К.: Видавництво філософська і соціологічна думка, 1992. – 272 с.